

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประวัติและผลงานของเจ้าจอมมารดาเขียน และวิเคราะห์แนวคิดนาฏยประดิษฐ์จากละคร เรื่อง พระลอ โดยศึกษาจากเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์ การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจากผู้เชี่ยวชาญ และสังเกตการณ์จากเวทีทัศน์การแสดง

เจ้าจอมมารดาเขียน เกิดเมื่อ พ.ศ.2386 ในครอบครัวข้าราชการ ต่อมาได้ไปถวายตัวกับ สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ฝึกเป็นละครผู้หญิงของหลวง ต่อมาได้รับบทเป็นตัวละครใน คือ อิเหนา จนได้สมญานามว่า “เขียน อิเหนา” ต่อมาได้เป็นเจ้าจอมมารดา ในรัชกาลที่ 4 มีพระราชโอรส คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าของคณะละครปรีดาลัย ท่านได้เป็นครูละครคนสำคัญของคณะละครนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และต่อมาจนถึงรัชกาลที่ 8 และถึงแก่อนิจกรรม เมื่อพ.ศ. 2484 ท่านมีผลงานสร้างสรรค์และพัฒนา มีจำนวน 24 ชิ้น เป็นโขน 1 ตอน ละคร 19 เรื่อง ระบาย 4 ชุด

การศึกษานาฏยประดิษฐ์ พระลอ ที่คัดเลือกมาวิเคราะห์เพราะความโดดเด่นในรูปลักษณะ พบว่า เป็นการสร้างสรรค์ละครพื้นทางบนพื้นฐานของละครในที่เป็นภูมิหลังของท่าน โดยยึดจารีตการแสดงละครในเป็นหลักแล้วตกแต่งด้วยการเคลื่อนไหวแบบลาวพื้นทางเป็นส่วนประกอบ นอกจากนี้ท่านจะสร้างลักษณะผสมดังกล่าว ท่านยังกล้าออกจากจารีตละครไทย คือ ให้ละครตายกลางโรง นาฏยประดิษฐ์ของเจ้าจอมมารดาเขียนมีลักษณะเด่น ดังนี้ 1. ใช้ท่ารำท่าบตามจารีตของละครใน 2. ใช้ท่ารำสื่ออารมณ์และความคิดตัวละครในช่วงดนตรีรับ 3. ใช้ท่ารำออกภาษามีเฉพาะช่วงร้องสร้อยดนตรีรับ หรือเมื่อเคลื่อนที่ 4. ใช้อุปกรณ์การแสดงเพื่อสื่ออารมณ์และความคิดของตัวละคร 5. แสดงอารมณ์ชัดเจนสมจริง 6. ใช้ท่ารำเกี่ยว 3 คน แสดงให้เห็นเป็นคนเดียว 7. ตัวประกอบรำซ้อนในบทร้องของตัวเอกเพื่อเสริมบท 8. จัดให้ผู้แสดงตายกลางโรง

เจ้าจอมมารดาเขียน เป็นนาฏยศิลปินที่มีความสามารถอย่างยิ่ง และเป็นครูละครที่มีลูกศิษย์มากที่สุดในยุคหนึ่ง นาฏยประดิษฐ์และการสอนของท่านมีอิทธิพลในการพัฒนาและสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ไทยมาจนถึงปัจจุบัน

This thesis aims at studying the life and work of Chao Chom Manda Khien, a consort of King Rama IV. It also analyses her choreographic style gleaned from one of her famous choreographs, Pralaw. Research methodology is based upon historical records, interviews, studying from dance experts and performance observation from videos.

Chao Chom Manda Khien was borned in 1843 from a civil servant family. She was trained as a royal dancers under the Queen of King Rama IV. She became famous as a male role, Inao, she where obtained her stage name "Khien Inao". Later she was the choreographer for her son, Prince Narathippraphanphong who was the owner of a theatre company, Preedalai. She had been one of the most outstanding dancers, dance teachers and choreographers of the day until her death in 1941. Her work includes 1 episode of masked play, 19 dance plays and 4 dance pieces.

The study of Pralaw, which was selected form its outstanding style showed that it was created mainly form her deep background in a court theatre style called Lakon Nai and decorated with Lakon Panthang with the air of Laos. Moreover, she dared to break Thai theatre tradition by having a death scene on stage. Her choreography can be characterized as the followings:

1. Court dance tradition remains intact.
2. Thoughts and emotions of character are presented without song lyric.
3. Lao dance expression in seen only in non lyric parts.
4. Dance props are used to help conveying emotion expressional and thoughts.
5. Emotional expression is realistic.
6. Dance gestures are performed by three dancers as if they are three-in-one person.
7. Dance chorus also dance along with the leading dancers to exemplify the visual effects.
8. Allowing a death scene on stage.

Chao Chom Manda Khien was an expert dancer and teacher who taught most dance students of her days. Her choreographies and teachings have influenced dance creation and development until today